

Подвишенний Олександр Андрійович,

аспірант кафедри української мови і літератури

Національного університету «Острозька академія», м. Острог, Україна

ORCID iD 0000-0002-3731-3057

gunsmoke1993@ukr.net

ОНТОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА-ВИГНАНЦЯ В МЕМУАРАХ УЛАСА САМЧУКА «П'ЯТЬ ПО ДВАНADЦЯТИЙ: ЗАПИСКИ НА БІГУ»

У статті проаналізовано молодосліджену частину прозової спадщини Уласа Самчука — книгу спогадів «П'ять по дванадцятій: записки на бігу». Онтологічний підхід до тексту дав змогу окреслити світоглядні зрушення письменника в умовах війни та дегуманізації суспільства. За допомогою імагологічного методу розкрито особливості намагань Уласа Самчука зрозуміти Іншого (німця), що став жертвою нацистської ідеології, толерування расової зверхності, але зрештою зазнає поразки. Письменник спирається на західноєвропейську філософію, зокрема ідеї О. Шпенглера, К. Ясперса, Х. Ортеги-і-Гассета, де йдеться про занепад західної культури у зв'язку з розвитком цивілізації, яка прагне гегемонії над людством. Важлива роль відведена роздумам над роллю і місцем української нації у трансцендентальній епопеї перерозподілу світу.

Ключові слова: Улас Самчук, окциденталізм, європеїзм, мемуари, дегуманізація.

Визначення проблеми. Улас Самчук увійшов до української літератури як маестро великих епічних полотен, на яких плавними мазками було відображено найбурхливіші події ХХ ст. Світові війни, революції, злети та падіння тоталітарних режимів, які змінили уявлення людства про гуманізм, європейські цінності тощо. Magnum opus Уласа Самчука вважають роман-трилогію «Волинь» та хроніку-роман «Марія», де чи не вперше автор порушує питання геноциду українського народу радянською системою. Однак останніми роками все більше фахівців починає цікавитися мемуаристикою письменника, у якій він з філігранною точністю занотовує все, що обертається довкола нього. Сюди ми відносимо книги спогадів та репортажів «П'ять по дванадцятій» (1954), «На білому коні» (1956), «На коні вороному» (1979), «Планина Ді-Пі» (1979). Ці тексти оповідають життєвий і творчий шлях Уласа Самчука, починаючи з окупованого нацистами Рівного і закінчуючи таборами для переміщених осіб, у яких проживали втікачі зі Східної Європи під егідою ЗСА (З'єднані Стейти Америки — поширена в еміграції в північноамериканських українців назва США. — Прим. автора).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському літературознавстві на сьогодні нема ґрунтовних студій, які б розкривали повноту ідейно-естетичного наповнення книги спогадів Уласа Самчука «П'ять по дванадцятій:

записки на бігу». Оглядомо цей текст досліджували І. Руснак, В. Шанюк, Н. Лисенко, П. Кралюк, Ю. Безхутрий та ін. Одним із останніх є дослідження Н. Лисенко та А. Протиняк «Мистецька еволюція Уласа Самчука в жанрі мемуарно-автобіографічної прози» (2016), де автори розмежовують поняття «автобіографізм» та «мемуаристика» у творчості У. Самчука, а також наголошують на важливості спогадів письменника в контексті відродження й розбудови західноєвропейської цивілізаційної системи координат [3].

Мета дослідження полягає в осмисленні інтерпретації Уласом Самчуком буття українського культурного бомонду в Німеччині наприкінці II світової війни, вивченні самоідентифікації українців в умовах вимушеної еміграції та порівняння ментальності української та німецької націй з урахуванням власного досвіду письменника.

Виклад основного матеріалу. У своїй статті «Величний літописець українського простору» професор І. Пасічник окреслює основні мотиви «записок»: «Книга цікава в багатьох аспектах. Вона стверджує, що людина навіть у жахливих воєнних умовах має залишатися людиною. І навіть... цікавитися культурою. Є в творі чимало міркувань щодо геополітичної ситуації у світі. Є тут й передбачення — доволі точні. Цю невелику книгу, певно, можна вважати однією з кращих у творчому доробку Самчука» [7, 4]. То ж

яка цінність цих щоденників? в умовах вимушеної еміграції автор всюди тягається зі своєю друкарською машинкою й документує все, що бачить: мільйони нажаханих людей, які все далі й далі тікають на Захід з однією лише метою — вижити. У. Самчук надзвичайно тонко відчував ці моменти: «Над нами, між нами повно історії, чуємо вічність, згадуємо Христа, ступаємо через межі добра і зла, переживаємо “Нову Європу” в її фіналі, саме в тому “п’ять по дванадцятій”, коли то за словами її вождя, мав би наступити остаточний присуд» [7, 277]. Не дарма письменник бере в лапки дефініцію «Нова Європа», адже нове у звичайному розумінні має бути прогресивним, розвинутим тощо, а в інтерпретації фюрера Європа стала схожа на величезну бійню, у якій отарами знищували, переселяли людей та вшали на них ярлики. Деградація, хаос та занепад.

Люди, які позбавлені волі, не можуть бути носіями культури, цивілізації та прогресу. «О Європа, з твоєю “волею до влади” є ще одна ведична сила, що ми її, по своїй слабості старечій, перестали відчувати. Це — певність. Певність себе, своєї незламної, людської, свідомої волі. І ще — свободи. Свободи, як основного елементу буття» [7, 326]. Онтологію існування європейця Улас Самчук виводить з можливості вільно обирати свій шлях, робити помилки, вчитися на них та вдосконалюватися. Саме «воля до влади» зробила німецький народ рабом своїх амбіцій, заручником ідеї тотального домінування над собою подібними.

Помітно, що У. Самчук під час написання «записок» перебуває під значним впливом німецького філософа Освальда Шпенглера, відомого автора праці «Присмерк Європи». «Іду по дну океану темноти. Нова Європа? Так. Європа Шпенглера, здійснена Гітлером. Точка над Європою Заходу» [7, 282], — пише Самчук. Окцидентальні мотиви у теорії О. Шпенглера спираються на цивілізаційний, культурософський дискурс, де культура, на думку філософа, не є загальнолюдським надбанням, а лише наслідком діяння окремих цивілізацій. Одна з восьми (за О. Шпенглером) цивілізацій — «фаустівська», чи то пак західноєвропейська. Загалом філософ стверджує, що виникнення будь-якої цивілізації автоматично тягне за собою виродження культури, позаяк цивілізація починає диктувати людині власні умови буття, тисне на творчий потенціал індивіда, змушує його коритися. В. Черноіваненко у статті «Європа Освальда Шпенглера» зазначає: «Життєвий шлях кожної культури запрограмований долею, а її конкретний зміст визначається специфічною душею, зовнішнім вираження якої і є ця культура. Тому

єдність і неповторна своєрідність кожної культури зумовлені особливою душею. Так, в основі античної культури лежить аполонівська душа, в основі арабської — магічна душа, а в основі західної — фаустівська» [9, 153]. Зовсім не означає, що фаталізм — це приреченість та бездіяльність, це радше спроба підкорити хід історії, надавши їй конкретної мети. Саме таке фатальне й неминуче виродження культури, за словами філософа, має породжувати героїчну безстрашність, адже той, хто заплющує очі перед кінцем світу, не побачить його реінкарнації в майбутньому.

У. Самчук є прекрасним зразком фаустівської людини. Дослідниця І. Руснак розкодує значення цього образу деміурга: «Фауст — це символ шукання правди життя і разом із тим неможливості знайти ту правду. Вона захищена самим творцем для того, щоб її вічно шукати і тим самим продовжувати життя» [4]. Письменник протягом усього свого творчого життя намагався осмислити суть буття людини на землі, зрозуміти причинно-наслідковий зв'язок, унаслідок якого українській нації була відведена чимала роль у трансформації західного світу у ХХ ст. «Екзистенціальна ситуація» (К. Ясперс), у якій опинився український народ, була сповнена трагізму, безвиході та відчуття неопозбувності бентеги перед неминучістю. Криза раціоналізму дала поштовх виникненню тоталітаризму, а відтак — «присмерку Європи». Улас Самчук у «записках» розмірковує над тим, що «у наш час нема Фавста. Наш час належить Вагнерам. Тим, що творять життя в пробірках. Життя гомункулюсів» [7, 346]. Гомункулуси — штучно створені людиноподібні істоти, які не мають душі. Саме таких людей викохувала тоталітарна система не лише нацистська, а й радянська. У творі Гете «Фауст» антиподом протагоніста є такий собі Вагнер, кабінетний учений, для якого книжне знання мало відкрити розуміння світобудови. Це була людина, яка розбирала світ по буквах, по атомах, віддаючи основну увагу матеріалізму, а не духовній складовій. Дивним чином це прізвище ідентичне з відомим німецьким композитором-містиком Ріхардом Вагнером, чиї роботи значною мірою вплинули на формування націонал-соціалістичної ідеології у ХХ ст і стали улюбленими в музичній колекції Адольфа Гітлера. Разом з тим У. Самчук споглядає, як західна цивілізація руйнується під тиском ідеологій, фанатизму та дегуманізації. Ніколи, на його думку, Європа вже не буде колишньою, адже занадто швидко на місце нацистам приходять більшовики.

Німеччина для У. Самчука — це місце, де відбувається останній бій між новою ерою та старими принципами. Щоденниковість — це

інструмент, завдяки якому митець фіксує все, що бачить, кожну важливу бесіду, яка в майбутньому, можливо, допоможе розгадати причину цих злочинів, до яких вдалися люди по обидві сторони фронту. Особливо гостро він реагує на Берлін: «У Берліні чотири мільйони людей, але зустрічі з земляками — щоденне явище. Їх тут, здається, безліч, вся національна Україна. Світ наш малий, і він щодня зменшується. Боюся я цього макабричного міста, відчуваю його гибель, його повний кінець, його загибелю. Це кінець німецького Єрусалима» [7, 281]. Пригадаймо Шпенглерівську теорію онтології світу, що базувалася на аналогії та релятивізмі. Світ виник унаслідок великого вибуху, що стався після неймовірного стиснення антиматерії. Берлін — це чорна діра, яка поглинала старий світ, усе хороше й погане, добре та зле, вона ніяк не могла наситити свого голоду, аж доки її не розперло й вона вибухнула крахом імперії. Екзистенційна межа напрочуд тонка: колишня колиська європейської класичної цивілізації, «німецький Єрусалим», «Свята земля» перетворилася у клоаку з ненависті, болю, страху та відчуження, де людина стала людині вовком.

Особливу увагу У. Самчук звертає на німецький народ, на те, як він реагує на поразку у війні, як ставиться до емігрантів, завойовників та біженців. Перше, що впадає в око, — це німецька педантичність та прив'язка до речей, добробуту. «Недурно на днях сказав Геббельс, що німець раб речей і що через них він програє райх. Я не німець. І мої речі... Папери. Рукописи. Газети. Архівні матеріали» [7, 273]. Воістину «літописець доби» У. Самчук розуміє, що справжня вартість у добу апокаліпсису — це знання, людська пам'ять, яка має бути збережена для нащадків. Жодні автівки, коштовності чи хутра не варті бодай одного рукопису Ф. Ніцше або ж полотна А. Дюрера, що може бути втрачене для наступної генерації. Для німців важливий перманентний плин буття, де в центрі світу німецький народ з його потребами. Та незважаючи на це, німці цілеспрямовані, дисципліновані та стійкі. Знову-таки письменник посилається на міністра пропаганди Німеччини: «Німецький народ не вмів загорятись солом'яним вогнем. Він уміє працювати і боротись» [7, 275]. Цими словами Й. Геббельс пояснює сувору реакцію німців на 1 вересня 1939 р., коли вперше нацистські війська окупували територію Польщі. Для них наказ був найвищим законом.

У 1945 р., коли вже було зрозуміло, хто переможе у війні, німці однаково вважали, що правда на їхньому боці. Німецька нація не звикла програвати, але дедалі більша «навала» чужинців змушувала їх коритися ситуації, шу-

кати компроміси, на які раніше вони ніколи б не пішли. У. Самчук згадає свої перші дні в Берліні, коли вони з дружиною Тетяною шукали собі помешкання: «Починаємо заходити до готелів. Нема. Нічого нема. Знайома, зрештою, ситуація. Це ми переживали скрізь і завжди під час цієї дикої мандрівки. Ми до того ж «авслендер» (чужинці), є, чи нема, а для чужинців нема» [7, 276]. Така ситуація не є чимось містичним чи загадковим, німці люто ненавиділи тих, хто змушував їх принижуватися, поступатися якимись принципами. Чарівною паличкою в такі моменти були або цигарки, або продукти, які бартером заміняли валюту й відкривали певні можливості. Загалом трагічно виглядало падіння німецької нації, У. Самчук пише про це так: «Вулиці вищертані завалені грузами, і коли проходять партійці, на їх обличчях уже нема виразу півбожка найвищої в світі раси, а є лише звичайна людська жалюгідність» [7, 304]. Поразка у війні показала, що всі люди на землі насправді рівні перед Богом у своїх правах та можливостях, тоталітарні доктрини нічого не варті перед бідністю, смертю, голодом тощо. Німецькі жінки продавали свою любов американцям за пачку цигарок чи пляшку бренді, німецькі чоловіки важко працювали, розгрібаючи руїни власної держави. Про чистоту раси вже ніхто не згадає, всі хочуть лише одного, щоб ця війна скінчилася. Війна вичерпала дух буття старої Європи з її культурними цінностями. Як зазначає І. Руснак, всі ті ідеали, культура, віра, мораль виявилися атрофованими й перестали відповідати духові часу [5]. Європейці втомилися від постійних воєн та революцій, континент прагнув спокою і рівноваги, саме тоді погляд митця змістився за океан.

Мільйони українців, що були вивезені як остарбайтери або ж втікали від комунізму відчували себе чужими. Протягом мандрівки У. Самчук встигає зазнайомитися з сотнями нових людей, зустрічає старих друзів, відомих ще з Рівного, веде різні дискусії з робітниками, кадровими військовими та митцями, але робить завше один і той самий висновок: «Треба лише дивуватися силі, незламності і витривалості людини нашої народності, що ніде і ніколи не тратить ані мужності, ані надії» [7, 278]. Прагнення до життя, віталізм глибоко вкорінений у самосвідомість українського народу, адже століттями доводилося виживати, боротися за власну державність, шукати свій ґрунт. Надія — це якор, який не дає українській нації збитися з курсу й налетіти на скелі в буремні часи. Н. Плетенчук зазначає, що «концепція віталізму органічно вписується в світоглядну парадигму та енциклопедичне філософування У. Самчу-

ка» [2, 19]. Це пов'язано з тим, що, по-перше, віталізм гармонійно абсорбував у себе давньогрецьку та християнську естетично-філософську думку, де знайшлося місце теоретичним тезам з народних вірувань, мистецтва, науки тощо; по-друге, ще Донцовська філософія волюнтаризму в У. Самчука породила новий тип людини, в основі якої лежить активно-життєве начало як сутність реальності.

Екзистенційним джерелом буття для українців як представників європейського світогляду логічно є культура, яка протиставляється азійсько-варварському культу більшовиків. Ось фрагмент з щоденника У. Самчука: *«Другого дня мчусь до Пляуен. Тут скупчені українські видавництва, що виходять з рамени відділу пропаганди. Тут також багато моїх знайомих. Наші люди люблять триматися якогось гурта»* [7, 301]. Організована культурна спільнота — це маленький пазл, з якого складається державний організм. Українці на вигнанні шукають опори та розуміння, вони утворюють театри, спілки, видавничі центри, політичні партії та громадські організації — і все для того, щоб об'єднатися, спільно протидіяти ворогу. Хуторянська філософія в умовах війни та страху швидко змінюється на колективне свідоме, де кожен громадянин є нерозривною ланкою сталого ланцюга. Берлін переповнений українцями: *«Вулиці, ресторани, двірці — скрізь чути нашу мову; це похідна, мандруюча, кометарна Україна, що летить крізь континенти на своєму коні Апокаліпси і невідомо де зупиниться»* [7, 306–307]. Алюзія на книги спогадів 1940-х років, коли вперше за багато десятиліть знову зажевіла ідея державності, сповнена констативності та розчарування.

Як уже було зазначено, культура — це фундамент й опора буття української нації. Вона зміцнювала наш народ та допомагала зберегти ідентичність у найскладніші часи. У. Самчук значну роль у формуванні національної свідомості відводить бандуристам, які водночас були носіями консерватизму та космополітичної ідеї. *«Ці люди, — згадує письменник, — несуть із собою таку українську силу, що її не — ані віддаль, ані чужина, ані бомби»* [7, 281]. Унікальне явище кобзарського промислу тягнулося своїм корінням ген у сиву давнину Київської Русі, про що У. Самчук згодом напише у своїй праці *«Живі струни: бандура і бандуристи»* (1976). Кулі та снаряди можуть знищити плоть, але не дух, у якому й абсолютизується справжній патос буття нації. Це ще один аргумент у тому, що українці належать до європейської цивілізації, християнської традиції, яка крізь духовний катарсис дає можливість вічного існування та спадкоєм-

ності в Космосі. І. Руснак зазначає, що *«кобзари, лірники, бандуристи були свідомі своєї місії, свого вищого післанництва проповідувати істинну музику, співом і словом. У часи ганебного підкорення політичної еліти чужій волі вони були носіями всього, що кожний живий народ вважав для себе священним, — свободи, честі, гідності, правди, незалежності, невмирущості»* [6, 207]. Повертаючись до теми свободи, яка є ключовою для розуміння західноєвропейської ментальності, бачимо, що бандуристи протягом багатьох століть були духовним форпостом на межі між орієнталізмом та окциденталізмом. На рівні з козацькими шаблями та стрілецькими крісами кобзарські ліри боронили саме поняття «Європа», яке презентувало в собі новий прогресивний тип світосприйняття.

Архетип дороги (пошуку) як методу екзистенційного порятунку та самопізнання в У. Самчука є фактично провідним лейтмотивом усієї його творчості. Починаючи трилогією «Волинь», продовжуючи літературою нон-фікшн та завершуючи емігрантською прозою, дорога веде письменника до його істинного «Я». У спогадах «П'ять по дванадцятій: записки на бігу» У. Самчук резюмує: *«Усіма дорогами на захід, денно і нічно, без перерви йдуть люди. На захід. Далі на захід. З перших свідомих років мого життя, будучи патріотом своєї країни, свій зір я скеровував на захід. Моя спрага заходу насичена. Дуже мало років я мав нагоду бути на землі предків. Ціле життя — захід. Далі, далі на захід!»* [7, 351]. Відірваність від рідного ґрунту пригнічує автора та змушує його страждати, але страх перед тоталітаризмом жене його все далі й далі. Після апокаліпсису старої Європи вісь буття для У. Самчука зміщується за океан на американський континент, де є свобода не лише фізична, а й свобода творчої реалізації митця. *«Людина Америки — людина майбутнього, і не диво, що вона є, навіть із своїми негативами, у нашому світі миродайною»* [7, 389].

Висновки. У щоденниках «П'ять по дванадцятій: записки на бігу» У. Самчук пропагує вітаїстичний вектор буття українців в еміграції, незважаючи на її вимушеність. Для нього важливе утвердження життєздатності нації. Він доводить, що де б не були українці — їх нескорена життєва енергія не дасть їм розчинитися серед інших націй. Творче начало буття, характерне нашим співвітчизникам, наближує їх до західноєвропейського типу людини, яка культивує волюнтаризм, свободу реалізації креативного світогляду в кожній особистості.

Кожна європейська держава, на думку У. Самчука, має першою чергою ґрунтуватися на духовному субстраті, адже без нього на таку

країну чекає руїна. Для українців культура в усі часи була маркером самоідентифікації. Не маючи державності протягом багатьох століть, українська нація зберігала свою кровно-духовну єдність саме завдяки культурному діалогу між поколіннями, яскравими суб'єктами якого були, наприклад, кобзарі, лірники та бандуристи.

Українці та німці, за спостереженням автора, багато в чому подібні. Вони та ми так само підприємливі, активні, творчі, волелюбні, проте німецький народ більш егоцентричний,

скрупульозний та агресивний. Українці ж мають м'яку вдачу, замість насилля віддають перевагу креативності та завше намагаються гуртуватися, при цьому відмежовуючись хуторами від собі подібних.

Наступні розвідки та дослідження творчості У. Самчука перспективно проводити саме з точки зору його окцидентальних прагнень у тісному діалозі української та американської культур, що після «присмерку Європи» стала її законною спадкоємицею та апологетом.

ДЖЕРЕЛА

1. Гром'як Р. Про своєрідність художнього світу Уласа Самчука. Наукові записки. Серія : Літературознавство. Тернопіль: ТДПУ, 2000. Вип. VI. С. 55–63.
2. Плетенчук Н. Самобутність авторської моделі світу в романістиці Уласа Самчука. Закарпатські філологічні студії. Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2018. Вип. 1. С. 14–22.
3. Плетенчук Н., Протиняк А. Мистецька еволюція Уласа Самчука в жанрі мемуарно-автобіографічної прози. Актуальні проблеми філології. Чернівці: 2016. С. 16–19.
4. Руснак І. Архетипна парадигма в художній прозі Уласа Самчука. Збірник наукових праць. Київ. 2009. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10643.html>
5. Руснак І. Естетичні погляди Уласа Самчука. URL: <http://dontsovnich.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=244>
6. Руснак І. Роль культури й мистецтва в історіогенезі нації (на матеріалі літературно-критичних праць Уласа Самчука). Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. Київ : Національний авіац. ун-т, 2014. Вип. 30. С. 193–214.
7. Самчук У. Плянета ДІ-ІІІ: нотатки й листи. Пять по дванадцятій: записки на бігу. Острог: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2017. 394 с.
8. Цехмейструк М. Автотематизм у структурі поезики мемуарно-автобіографічного циклу Уласа Самчука. Літературознавчі обрії. Праці молодих вчених. Київ: Інститут літ-ри ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 2010. Вип. 18. С. 120–126.
9. Черноіваненко В. Європа Освальда Шпенглера. Культура. Сучасність. 2007. № 1–2. С. 150–156.
10. Шанюк В. Формування творчої індивідуальності Уласа Самчука: письменницькі щоденники. Рівне: Азалія, 1994. С. 74–76.

REFERENCES

1. Hromiak, R. (2000). Pro svoieridnist khudozhnioho svitu Ulasa Samchuka. Naukovi zapysky [About the Features of Artistic World of Ulas Samchuk]. Ternopil: TPUU, Series: *Literary Studies*, Vyp. VI, 55–63 (in Ukrainian).
2. Plethenchuk, N. (2018). Samobutnist avtorskoi modeli svitu v romanistytsi Ulasa Samchuka [Originality of the Author's Model of the World in Novels by Ulas Samchuk]. Uzhhorod National University, *Transcarpathian Philological Studies*, Vyp. 1, 14–22 (in Ukrainian).
3. Plethenchuk, N., Protyniak, A. (2016). Mystetska evoliutsiia Ulasa Samchuka v zhanri memuarno-avtobiohrafichnoi prozy [Art Evolution of Ulas Samchuk in the Genre of Memoir and Autobiographical Prose]. Chernivtsi, *Actual Problems of Philology*, 16–19 (in Ukrainian).
4. Rusnak, I. (2009). Arkhetypna paradyhma v khudozhnii prozi Ulasa Samchuka [Archetypal Paradigm in the Artistic Prose of Ulas Samchuk]. (in Ukrainian). <http://www.info-library.com.ua/books-text-10643.html>
5. Rusnak, I. Estetychni pohliady Ulasa Samchuka [Aesthetic Views of Ulas Samchuk]. (in Ukrainian). <http://dontsovnich.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=244>
6. Rusnak, I. (2014). Rol kultury i mystetstva v istoriohenezi natsii (na materiali literaturno-krytychnykh prats Ulasa Samchuka) [The Role of Culture and Art in the History of the Nation (based on the material of the literary criticism of Ulas Samchuk)]. Kyiv: National Aviation University, *Humanitarian Education at Technical Universities*, Vyp. 30, 193–214 (in Ukrainian).

7. Samchuk, U. (2017). *Pliana DI-PI: notatky i lysty. Piat po dvanadtsiatii: zapysky na bihu* [D-P planet: Notes and Letters. Five past Eleven: notes at a Run]. Ostroh: Publishing House of the National University of Ostroh Academy, 394 p. (in Ukrainian).
8. Tsekhmeistruk, M. (2010). *Avtotematyzm u strukturi poetyky memuarно-avtobiohrafichnoho tsykladu Ulasa Samchuka* [Autotextmatism in the Structure of the Poetics of Ulas Samchuk Memoir-Autobiographical Cycle]. Kyiv: Institute of Literature T. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine, *Literary horizons: works of young scientists*, Vyp 18, 120–126 (in Ukrainian).
9. Chernoiivanenko, V. (2007). *Yevropa Osvalda Shplenglera* [Europe of Oswald Spengler]. *Culture. Modernity*, No. 1–2, 150–156 (in Ukrainian).
10. Shaniuk, V. (1994). *Formuvannia tvorchoi indyvidualnosti Ulasa Samchuka: pysmennytski shchodennyky* [Formation of Creative Personality of Ulas Samchuk: writer's diaries]. Rivne: Azalia, pp. 74–76 (in Ukrainian).

Alexander Podvyshehnyi,

PhD student of the Department of Ukrainian Language and Literature
National University of Ostroh Academy
Ostroh, Ukraine

ORCID iD 0000-0002-3731-3057
gunsmoke1993@ukr.net

**ONTOLOGY OF THE UKRAINIAN WRITER-EXILE IN MEMOIRS
BY ULAS SAMCHUK “FIVE PAST ELEVEN: NOTES AT A RUN”**

The article analyses the little-studied part of the prose legacy of Ulas Samchuk — a book of memoirs ‘Five past twelve: notes at a run’. Ontological approach to the text allows to outline the world-wide changes of the writer in the conditions of war and dehumanization of society. With the help of the imagology method, the peculiarities of Ulas Samchuk’s attempt to understand the Other (German) who became a victim of Nazi ideology, tolerance of racial superiority, but ultimately defeated. The writer relies on Western European philosophy, in particular, the ideas of O. Spengler, K. Jaspers, J. Ortega y Gasset, which refers to the decline of western culture in connection with the development of civilization, which seeks for hegemony over mankind. An important role is devoted to reflections on the role and place of the Ukrainian nation in the transcendental epic of redistribution of the world.

Key words: *Ulas Samchuk, Occidentalism, Europeism, memoirs, dehumanization.*